

ფილიპ როთი

პორტნოის
სინდრომი

ამერიკელი | დრამატიკი

ფილიპ როთი
პორტნოის სინდრომი

Philip Roth
PORTNOY'S COMPLAINT

Funded through the Book Translation Program,
U.S. Embassy in Georgia.

დაფინანსებულია საქართველოში აშშ-ის საელჩოს
ნიგნების თარგმნის პროგრამის ფარგლებში.

მთარგმნელი ქეთი ქანთარია
რედაქტორი ირმა ტაველიძე

სერიის დიზაინერი ბესიკ დანელია
დიზაინერი ნინო გურული

© Philip Roth 1967, 1968, 1969, 1994
Photography copyright © Nancy Crampton
All rights reserved.

© გამომცემლობა „დიოგენე“, 2013
ყველა უფლება დაცულია.

ISSN 2233-3789

ISBN 978-9941-11-400-7

www.diogene.ge

ამერიკული ლიტერატურის ცოცხალი კლასიკოსი – ფილიპ როთი (1933) არაერთი ბრწყინვალე რომანის ავტორია, თუმცა „პორტნოის სინდრომი“ მათ შორის ყველაზე ცნობილია. 1969 წელს გამოცემულმა წიგნმა ამერიკაში ისეთივე ვნებათაღელვა გამოიწვია, როგორც თავის დროზე ვლადიმირ ნაბოკოვის „ლოლიტამ“ და ჰენრი მილერის „კირჩხიბის ტროპიკმა“.

მთელი რომანი ფსიქოთერაპიის სეანსზე მყოფი ალექს პორტნოის გაბმული მონოლოგია, რომელიც ბავშვობის მოგონებებით იწყება. ეს არის ერთ-ერთი ყველაზე სასაცილო და თამამი წიგნი მეოცე საუკუნის ამერიკულ ლიტერატურაში.

პორტნოის სინდრომი (ვინმე ალექსანდერ პორტნოის (1933) გვარის მიხედვით) – სინდრომი, რომელიც ძლიერი ეთიკური და ალტრუისტული იმპულსებისა და უკიდურესად მძაფრი, ხშირად პერვერსიული სექსუალური განცდების ჭიდილს გულისხმობს. შპილფოგელი წერს: „ამ დროს ხშირია მიდრეკილება ექსპიზიციონისტური, ვუაიერისტული, ფეტიშისტური და ავტო-ეროტიკული ქმედებებისაკენ, ორალური კოიტუსისაკენ. ბავშვობაში მშობლებისაგან განცდილი მორალური წნეხის გამო პაციენტი ვერც საკუთარი ფანტაზიების, ვერც სექსუალური აქტის მეშვეობით სრულ დაკმაყოფილებას ვერ აღწევს. მასში ჭარბობს სირცხვილისა და დანაშაულის გრძნობები, სასჯელის, განსაკუთრებით კასტრაციის შიში (ო. შპილფოგელი, „გზააბნეული პენის“, *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*, ტომი XXIV, გვ. 909)“. ექიმი შპილფოგელი თვლის, რომ ამ აშლილობის სიმპტომთა უმეტესობის მიზეზი დედისა და ვაჟის ურთიერთობებშია საძებნი.

ჩემი ცხოვრების ყველაზე დაუვინყარი პერსონაჟი

ნარმოიდგინეთ, ცნობიერებაში ისე ღრმად მყავდა ჩაბეჭდილი, რომ სკოლაში სწავლის პირველ წელს, მგონი, მჯეროდა: ყოველი მასწავლებელი დედაჩემი იყო, ოღონდ გადაცმულ-შენიღბული. გაისმებოდა თუ არა ბოლო ზარი, სახლში გამოვრბოდი და ენაგადმოგდებულს ყოველ ჯერზე ეს მაინტერესებდა: დედას მანამდე თუ მივუსწრებდი, სანამ გარდასახვას დაასრულებდა. შინ დაბრუნებულს მუდამ სამზარეულოში მხვდებოდა და მაგიდაზე რძესა და ფხვიერ ნამცხვარს მიდგამდა. მე კი იმის მაგივრად, რომ ეს წარმოდგენები გამფანტვოდა, მისი ჯადოსნობის მიმართ მონივნება მემატებოდა. თან ერთი რამე მიხაროდა: ამ ინკარნაციებს შორის მისთვის თვალი არასდროს მომიკრავს, მიუხედავად იმისა, რომ ცდა არ დამიკლია. დარწმუნებული ვიყავი: ჩემს დასა და მამაჩემს წარმოდგენაც არ ჰქონდათ დედაჩემის ნამდვილ ბუნებაზე, მე კი, ხუთი წლის ასაკში, სულაც არ მსურდა, მოლალატეობის ტვირთი მეტარებინა, რომელიც, ჩემი წარმოდგენით, მაშინვე დამანვებოდა მხრებზე, როგორც კი მას მოულოდნელად გადავანყდებოდი. მგონი, იმისიც კი მეში-

ნოდა, რომ შეიძლებოდა თავიდან მოვეშორებინე, თუ ერთ მშვენიერ დღეს თვალს მოვკრავდი, როგორ შემოფრინდებოდა სკოლიდან დაბრუნებული საძინებელი ოთახის ფანჯარაში, ანდა უხილავ მდგომარეობაში მყოფი ხორცს ჩემს თვალწინ შეისხამდა და მერე წინსაფარსაც აიფარებდა.

რასაკვირველია, როცა საბავშვო ბაღში გატარებული დღის ამბებს მეკითხებოდა, ყველაფერს წვრილად ვუყვებოდი. თავს არ ვიტყუებდი: წარმოდგენა არ მქონდა, რას მოასწავებდა მისი ყველგანმყოფობა, მაგრამ ის, რომ რაღაცნაირად სულ ჩემ გარშემო ტრიალებდა და კარგად მოეხსენებოდა, რა ჩიტიც ვიყავი, ეჭვგარეშე მეჩვენებოდა. ამ უცნაურმა წარმოდგენამ, პირველ რიგში, ის მომიტანა – რაც (სწორედ ასეთი ფორმით) პირველ კლასშიც გამოიმყვა – რომ პატიოსანი ბავშვი ვაგვხდი; თუმცა მაშინ მეჩვენებოდა, რომ სხვა გზა არც მქონდა.

ჰო, პატიოსანი და ტვინიკოსი. ჩემს უფერულ, მსუქანა უფროს დას, ჰანას დედაჩემი ასე ახასიათებდა (რა თქმა უნდა, მისივე თანდასწრებით: პატიოსნება ხომ მისი პოლიტიკის ნაწილი იყო): „ეს ბავშვი გენიოსი არ არის, მაგრამ შეუძლებელს არც ვთხოვთ. ღმერთი უშველის, იმდენს მუშაობს, სამეცადინოს ტვინს ასხამს. ერთი სიტყვით, რაც შეუძლია, იმას აკეთებს და კარგადაც გამოსდის“. ჩემზე, თავისი გრძელი ეგვიპტური ცხვირისა და ჭკვიანურად მოლაქლაქე პირის მემკვიდრეზე, დამახასიათებელი თავშეკავებით ბრძანებდა: „ეს ბანდიტი ესა! ამის გადაშლილი წიგნი არ მინახავს, მაგრამ ფრიადი, ფრიადი, ყოველდღე ფრიადი მოაქვს. მეორე აინშტაინია!“

როგორ უყურებდა ამ ამბებს მამაჩემი? სვამდა. ვისკის კი არა, როგორც ვილაც გოი¹ – მამაჩემი მინერალურ ზეთსა

¹ არაებრაელი (იდიში).

და მაგნიუმის ჰიდროქსიდს სვამდა, „ექს-ლაქსის“ ტაბლეტებს ღეჭავდა, დილა-სალამოს „ოლბრანის“ ქატოს ყლაპავდა და შერეულ ჩირს ჭამდა, დღეში ფუნტიან პაკეტს ამთავრებდა. შეკრულობა ანუხებდა, ექიმო. თუმცა არ ვიცი, მართლაც ანუხებდა თუ არა. ყველგანმყოფი დედაჩემი და კუჭში შეკრული მამაჩემი. დედა, რომელიც შეიძლება საძინებლის ფანჯრიდან შემოფრინდეს და უნიტაზზე დაბუდებული მამა, რომელსაც ტრაკში სანთელი აქვს შეთხრილი და სალამოს გაზეთს კითხულობს... ეს, ექიმო, ჩემი მშობლების, იმათი ყოფისა და საიდუმლოს შესახებ პირველი შთაბეჭდილებებია. მამაჩემი სინამაქის ხმელ ფოთლებს პატარა ქვაბში ხარშავდა და სულ ეგ იყო: მისი ჯადოქრობა ამ ნაყენისა და სწორ ნაწლავში დამდნარი სანთლის ერთობლივი მოქმედებით ამოიწურებოდა. ძარღვიან მწვანე ფოთლებს რომ მოხარშავდა, აყროლებულ ნაყენს კოვზით მოურევდა, მერე კი სანურში ფრთხილად გაატარებდა და იქიდან საჯდომდაცობილ ორგანიზმში ჩაისხამდა. ამ დროს სახეზე ყოველთვის ნატანჯი და მოქანცული კაცის გამომეტყველება ჰქონდა. ამის შემდეგ ცარიელ ჭიქას ცოტა ხანს მდუმარედ დაჰყურებდა, თითქოს შორეულ ჭექა-ქუხილს აყურადებდა და სასწაულს ელოდებოდა... პატარა რომ ვიყავი, ხანდახან სამზარეულოში ჩამოვუჯდებოდი ხოლმე და თვალს ვადევნებდი. თუმცა ჩემს იქ ყოფნაში სასწაული არ მომხდარა, ყოველ შემთხვევაში, ისეთი ფორმით არა, ლოცვებში რომ ვითხოვთ და წარმოსახვით რომ ვატარებთ, სასიკვდილო განაჩენის გაუქმებასავით, ან შავი ჭირისგან სრული განკურნებასავით რომ წარმოგვიდგენია. მახსოვს, როცა რადიოთი პირველი ატომური ბომბის აფეთქების ამბავი გადმოსცეს, მამაჩემმა ხმამალა ნამოიძახა: „იქნებ ამან მაინც მიშველოს!“ ამ კაცს არანაირი კათარზისი არ უშველიდა: მრის-

ხანება და იმედგაცრუება რკინის ხელებს უჭერდა მის ნაწლავებს. ბევრ რამეში არ გაუმართლა, მათ შორის იმაში, რომ მისი ცოლის ფავორიტი მე გახლდით, თქვენი მონა-მორჩილი.

უბედურ მამაჩემს, თითქოს საკუთარი თავისთვის ცხოვრების გართულება ჰქონოდა გადაწყვეტილი, ძალიან ვუყვარდი. ჩემში, საკუთარ ვაჟიშვილში, ჩვენი ოჯახის შანსს ხედავდა – შანსს, რომ ოდესმე, ჩემი წყალობით, ისეთები გავხდებოდით, „როგორიც დანარჩენები“ და სახელსა და პატივისცემას მოვიპოვებდით, თუმცა კი, პატარა რომ ვიყავი, ამ ამბიცისა, უმთავრესად, ფულთან დაკავშირებული ტერმინებით გამოხატავდა. „მამაშენივით არ გამოყეყეჩდე, – მეტყოდა ხოლმე ხუმრობით, როცა მუხლებზე ვეჯექი, – ლამაზი ქალი არ მოიყვანო, ცოლი სიყვარულით არ შეირთო, ბიჭო – მდიდარი მამის შვილი მოიყვანე!“ ოჰ, როგორ არ უყვარდა, როცა ვინმე ზემოდან უყურებდა! მთელი დღე და მოსწრება წელებზე ფეხს იდგამდა და რისთვის – უკეთესი მომავლისთვის, რომელიც ვერა და ვერ დადგა მის ცხოვრებაში. ამდენი იშრომა, მაგრამ ყველაფერი წყალში ჩაეყარა: არც დედაჩემით მოსწონდა თავი, არც ჩემით და არც ჩემი თბილი და მოსიყვარულე დით, რომლის ქმარსაც დღემდე კომუნისტად თვლის (მიუხედავად იმისა, რომ ჩემი სიძე უალკოჰოლო სასმელების შემოსავლიანი საწარმოს თანამფლობელია და უესტ ორინჯში მშვენიერი კერძო სახლი აქვს). რა თქმა უნდა, მის პატივმოყვარეობას ვერც იმ უმდიდრესმა პროტესტანტულმა ორგანიზაციამ („ინსტიტუტმა“ – ამ ორგანიზაციის მესვეურებს მოსწონდათ, როცა ასე მოიხსენიებდნენ) უსაღბუნა, რომელმაც ჯანი და ყველაფერი გამოსწურა. „ამერიკის ყველაზე ხელგაშლილი და ქველმოქმედი ფინანსური ინსტიტუცია“, – მახსოვს, რა ომახიანად წარმოთქვა, როცა „ბოსტონ & ნორსისტერნ ლა-